

Koncepce udržitelné péče a prezentace lidového kulturního dědictví českomoravského pomezí – obec Trstěnice

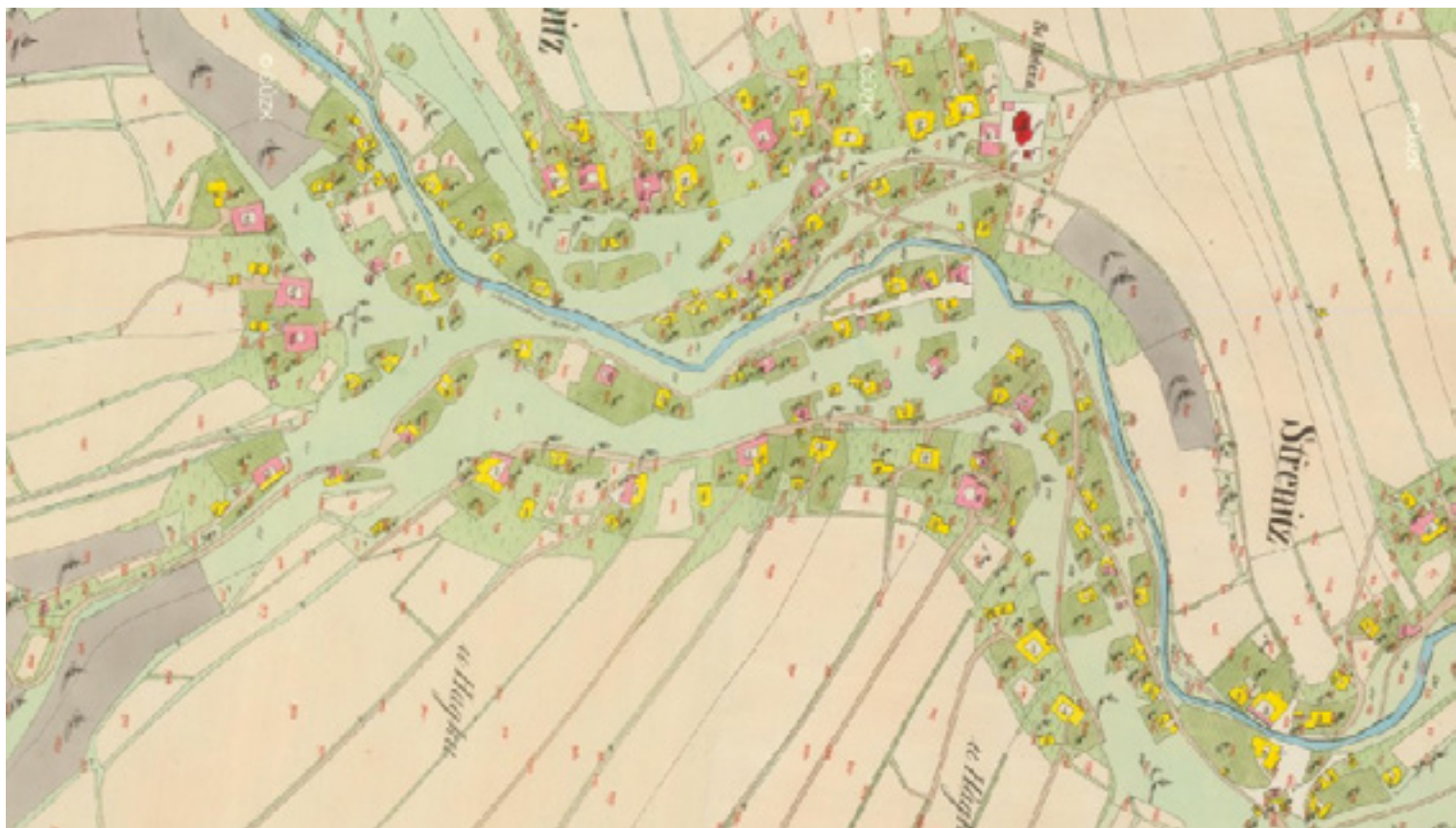
Jiří Kmošek, Zuzana Křenková, Vojtěch Kmošek, Jan Kraut

Klíčová slova: Trstěnice, udržitelná péče, prezentace, usedlost, kulturní dědictví, lidová architektura, lidová kultura

Koncepce udržitelné péče a prezentace kulturního dědictví venkova českomoravského pomezí je součástí širší platformy aktivit, které si kladou za cíl vytyčit možnosti, jakými mohou být v budoucnu obnovovány, využívány, chráněny a prezentovány unikátní doklady kulturního dědictví doložené a předávané ve vesnickém prostředí regionu. Úkolem projektu *Záchrana a prezentace lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí*, jehož segment představuje předložená koncepce, je vytvořit funkční modely pro soubor jmenovaných činností.

Na počátku projektu stál soubor bezprostředně ohrožených památek lidové architektury – roubený dům a polygonální stodola usedlosti čp. 97 v Čisté, roubený

dům čp. 2 v Trstěnici – a intenzivní snaha o jejich bezprostřední záchranu. Aktivita, zahájená v závěru roku 2014, směřovala k podrobné dokumentaci a průzkumu všech objektů.¹ V létě roku 2015 se pozornost soustředila k zajištění staveb v Čisté, přípravě a realizaci jejich transferu, který byl jedinou cestou pro jejich zachování. Dokumentační, výzkumné i stavební aktivity koncentrované na vybrané stavební památky probíhaly souběžně s formováním plánu na jejich užití, údržbu a prezentaci. Vědomí, že záchrana památky není cílem, ale výchozím bodem práce, jehož metou je nalezení vhodného udržitelného využití objektu, vedlo okamžitě ke koncipování prvních záměrů. V návaznosti na jejich strukturu se pak rozvinula celá řada aktivit souvisejících

s hledáním optimálních cest k jejich naplnění. Stavby začaly být sledovány v širokém kontextu vesnického prostředí, v jeho prostorových, kulturních i sociálních souvislostech. Ústřední skupinu památek také brzy rozšířila zděná usedlost čp. 56 v Trstěnici, která se stala jedním z klíčových bodů projektu. Areál usedlosti tradičně nazývané po rodině hospodářů Mikšíkových poskytl prostor pro znovuvýstavbu transferované stodoly a přístřeší pro část plánovaných aktivit. Definována takto byla i ústřední lokalita zájmu projektu – obec Trstěnice neda-leko Litomyšle.

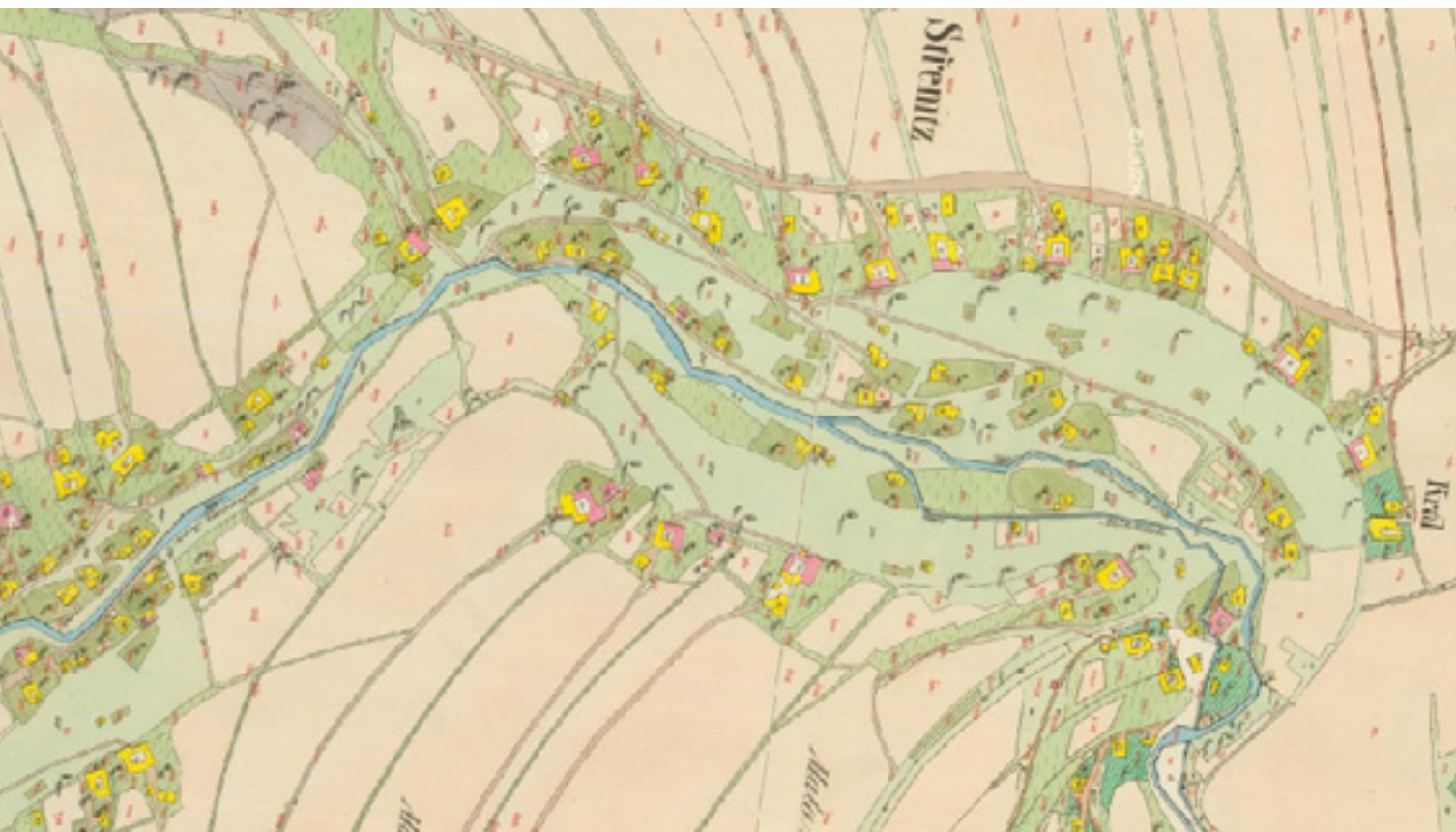
Spolu s úkoly se rozrostla i původní realizační skupina složená zejména z členů a sympatizantů Spolku archaických nadšenců. Odbornou bázi aktivitám zajistili zejména členové spolku Krajina a památky, z. s. a specialisté v nově založeném Institutu lidového kulturního dědictví, z. s. V rámci působení zmíněných sdružení, ale i celé řady dalších jednotlivců a organizací, proběhlo množství akcí, směřujících jak k vlastní fyzické obnově objektů, tak k jejich prezentaci. V rámci odborných seminářů byly hledány odpovědi na otázky jejich dokumentace, metodické přístupy pro jejich obnovu a využití, při prakticky zaměřených pracovních dílnách se pak pozornost zaměřila na rozvíjení řemeslných

technologií v historických i současných podobách. Využito bylo předchozích zkušeností realizátorů projektu v regionu, jejich vazeb na kraj a okolní obce, které se často aktivně do mnohých činností zapojily. Soubor aktivit, rozvinutý v souladu s pojetím kulturního dědictví venkova v co nejširších souvislostech, přinesl řadu podnětů pro formulování koncepce péče a prezentace obsažených hodnot. Plán získal své obrysy spojením s konkrétním místem a ve vazbě na něj a jeho obyvatele bude dále rozvíjen.

Kulturní dědictví venkova – udržitelná péče a prezentace

Lidovým kulturním dědictvím rozumíme soubor hmotných a nehmotných projevů lidové kultury, které zůstaly zachovány nebo jsou rehabilitovány v daném regionu. Pro náš projekt považujeme za klíčové především vzájemně provázané obory lidového stavitelství, tradiční zemědělské obživy a rukodělné činnosti, které spolu s duchovním prostředím člověka, jeho tradicemi, zvyky, věděním i vírou vytváří významné mezníky ve formování lidské společnosti. Zachování tohoto odkazu a praktické zkušenosti s kulturou vesnice považujeme za nezbytné

1. Trstěnice, mapa stabilního katastru, 1839, Ústřední archiv zeměměřičství a katastru Zeměměřičského úřadu. Trstěnice, map of the stable Land Registry, 1839. Trstěnice, Plan des Stablen Katasters, 1839.

pro zachování paměti celého národa i (mnohdy násilně přerušené) vazby jedinců k regionu. V oblasti českomoravského pomezí sousedili od 13. do poloviny 20. století příslušníci českého a německého etnika, kteří mezi Vysokým Mýtem, Litomyšlím, Políčkou, Svitavami a Moravskou Třebovou společně vytvářeli specifické kulturní prostředí. Domníváme se, že každá aktivita, vedoucí k zachování a udržení projevů kulturního dědictví této oblasti, je přínosem nejen pro region, ale také důležitou zprávou o podobě venkovského života a lidové kultury v širším nadregionálním měřítku. Cesta k udržitelné péči o kulturní dědictví pak vede především prostřednictvím znovunalezení kontinuity vývoje k obnovení vztahu jedince – komunity k sídlu – regionu.²

Předkládaná koncepce pracuje aktuálně s několika tematickými okruhy, které jsou řešeny s jednotným záměrem a ve vzájemné interakci. První okruh se rozvíjí v okolí hospodářství čp. 56 v Trstěnici s nově vztyčenou transferovanou stodolou, druhý hledá využití pro transferovaný roubený dům, který bude v Trstěnici jako Centrum lidového kulturního dědictví výchozím bodem pro prezentaci historické paměti místa i širšího regionu. Ta by měla být realizována aktuálními přístupy, které

si kladou za cíl oslovit nejen návštěvníky obce, ale i její domácí obyvatele. Vysoký potenciál sídla, tvořeného množstvím autenticky zachovaných usedlostí a domkářskou zástavbou koncentrovanou na březích potoka spolu se zachovalým krajinným rázem jeho okolí, vytváří pro tuto aktivitu ideální prostředí.

Zatímco záměr fungující v rámci areálu hospodářství čp. 56 se již plně rozvíjí, plán vhodného využití roubeného domu je v tuto chvíli ideovým konceptem, k jehož definitivní realizaci vede řada komplikovaných kroků. Na cestě k uskutečnění záměru stojí ale množství dílčích úkolů, které lze rozvíjet relativně nezávisle. Tyto úkoly směřují především k prezentaci kulturního dědictví v terénu obce samotné a postupně zúročují data, které přinesly podrobné průzkumy v archivech, ale i mezi pamětníky a místními obyvateli.

Hospodářství čp. 56 v Trstěnici

Hospodářská usedlost čp. 56 se nachází na výrazném terénním výběžku v jižní části obce Trstěnice. Zděný patrový objekt je zástupcem reflexe principů klasicistní architektury ve vesnickém prostředí druhé poloviny

19. století.³ Usedlost lichoběžného půdorysu je na místě současné stavby zachycena již na císařském otisku stabilního katastru z roku 1839.⁴ Rozměrná uzavřená dispozice skrývá v severním křídle obytné prostory. Východní křídlo stavby zaujímá klenutá maštal, v západním traktu se nachází několik klenutých chlévů, nad nimi je pak rozlehlá sýpka s povalovým stropem. Sýpka je přístupná z dřevěné pavlače, která spojuje patro nad hlavní obytnou částí areálu a výměnku v jižním traktu. Stavba je vybudována z lícované opuky, kterou doplňují kamenné architektonické detaily. Původní kontext usedlosti tvořila polygonální stodola, která byla v druhé polovině 19. století nahrazena stodolou zděnou, situovanou východně od statku. Usedlost, označovaná jako Mikšíkova,⁵ se zachovala v původní podobě bez výraznějších stavebních změn, a to i přesto, že její využití nebylo v posledním půlstoletí důstojné. Stavba byla ve všech částech využita k chovu prasat, což se razantně podepsalo na jejím stavu. Zahájená obnova objektu se nesoustředí jen na stavbu samotnou, ale i na širší kontext, krajinné prostředí s historickými kulturními stopami. Od jara roku 2016 zde také, na místě zaniklé polygonální stodoly, znovu vyrůstá roubená stodola z Čistě. Unikátní stavba

z konce 17. století se stane součástí autenticky zachované hospodářské usedlosti v obnovené zemědělské krajině bez moderní zástavby.

Po dokončení rekonstrukčních prací bude hospodářství čp. 56 zahrnovat zděnou usedlost, zděnou stodolu, roubenou polygonální stodolu, sušárnu na ovoce, sušárnu lnu a včelín. Objekty budou zasazeny do prostředí nově vytyčených užitkových zahrad, polností, sadů a pastviny. Krajinné úpravy v okolí hospodářství čp. 56 budou směřovat k obnovení tradičního členění zemědělské krajiny, které se v terénu zčásti zachovalo v podobě pozůstatků sadu, stop úvozových cest spojujících hospodářství a přilehlá stavení s polnostmi. Ovocný sad severně od usedlosti bude postupně obnoven starými odrůdami dřevin, stejně jako zásobárna pro sběr dešťové vody při východním traktu uzavřeného dvora budovy. Areál bude doplněn o cesty zpevněné štětováním a o dřevěné ploty obklopující sad a zahrádky.⁶ Členitý terén dokonponují solitérní užitkové dřeviny jako ořešák, líska nebo jeřabiny. Obnovená úvozová cesta zajistí přístup na polnosti přiléhající k hospodářství, které budou rozčleněny do menších dílů s cílem zachování větší biodiverzity, a umožňující tak návrat k tradičnímu

2. Trstěnice, ortofoto plán obce, 1954, © CENIA 2010 a GEODIS BRNO. 2010. Trstěnice, orthophoto plan of the municipality, 1954. Trstěnice, orthofotografischer Plan der Gemeinde, 1954.

způsobu hospodaření. Skladba pěstovaných plodin i způsoby jejich zpracování se budou řídit místními tradičními zvyklostmi a postupy. Dojde i k opětovnému hospodářskému využití dnes zarostlých strání pod usedlostí. Tím se obnoví, jak vizuální kontakt jednotlivých částí obce, tak celková prostupnost a otevřenost venkovského sídla.

Areál v hospodářství čp. 56 v Trstěnici bude po dobu rekonstrukce i po jejím ukončení zpřístupněn veřejnosti, která se zde bude moci během vymezených dnů seznámit s lidovým stavitelstvím a tradičními rukodělnými postupy. Autentické prostředí areálu umožní návštěvníkům přímý náhled *pod ruce* řemeslníků a zprostředkuje jim tak ucelenou představu o technologických postupech, materiálech, konstrukcích staveb a náročnosti jednotlivých pracovních úkonů. Nejedná se tak o standardní typ pasivní prezentace, ale o jedinečnou praktickou ukázkou lidového stavitelství a jeho obnovy.

Trvale obývaná usedlost v soukromém vlastnictví bude využívána ke svému původnímu účelu, jako záze-
mí pro hospodářství. Chov domácích zvířat, pěstování plodin, zemědělská výroba a zpracování produktů tak poskytnou prostor seznámit návštěvníky i s tradičními postupy hospodaření v kraji. Uvede také v život

transferovanou stodolu, která bude jako dříve sloužit ke skladování zemědělských produktů a strojů. Bude rovněž místem pro řemeslné dílny, zejména pro plánovanou výrobu došků.⁷

Udržitelnost provozu a údržby areálu bude zajišťována vlastníky objektu, členy domácnosti – hospodáři. Jejich aktivity se budou obracet k široké škále zájemců. Řemeslné kurzy se soustředí na návštěvníky školního věku, rodiny s dětmi i individuální hosty. Počítá se také s nabídkou regionálních zemědělských produktů a ubytování, jemuž poskytne citlivě rekonstruovaný objekt vhodné prostředí.

Centrum lidového kulturního dědictví

Ideový záměr nazývaný pracovníě Centrum lidového kulturního dědictví se soustřeďuje na znovuvýstavbu domu čp. 97 z Čisté, který se má stát středem veřejných prezentačních a vzdělávacích aktivit. Vytvářený záměr představuje mimořádně cenný objekt roubeného domu jako exponát, který bude zároveň živým společenským a výstavním prostorem a ohniskem pro aktivity rozvíjené na poli poznání a prezentace kulturního dědictví venkova.

4. Západní průčelí usedlosti čp. 56 v Trstěnici, kolem roku 1940, archiv rodiny Sotonových.
 West-ern facade of farmstead No. 56 in Trstěnice, ca. 1940. Westfassade des Bauernhauses Hs.-Nr. 56 in Trstěnice, um 1940.

3. Trstěnice, ortofoto plán obce, 2009, podkladové letecké snímky poskytl VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2009. Trstěnice, orthophoto plan of the municipality. Trstěnice, orthofotografischer Plan der Gemeinde.

Roubený dům je unikátním dokladem předbělohorské lidové architektury. Objekt má trojdílnou dispoziční skladbu. Na centrální síň se schodištěm do patra a topeništěm v severozápadním koutě navazuje ze západu světnice a z východu patrová komora. Z patra nad síní vedou vstupy do horní komory a na zaniklou pavlač. Mimořádná hodnota stavby spočívá v autentickém zachování jádra domu včetně stavebních detailů datovaných jednotně již do druhého desetiletí 17. století. Výrazněji byla památka upravena jen v roce 1836 v souvislosti s výměnou okenních otvorů vedoucích do světnice a změnami otopného systému.⁸ Stav historických stavebních konstrukcí, jejich stáří i celistvé zachování předurčují objekt citlivé konzervaci bez výraznějších zásahů do jeho stavební podstaty. Hledání forem využití stavby tak nemůže počítat s původními funkcemi (obývání, hospodaření), pro které by musel být dům, aby vyhovoval současným potřebám, výrazně adaptován. Stavba byla součástí uzavřeného dvora, v plánu je proto doplnit ji o novodobou přístavbu, která bude z původní situace vycházet.

Moderní doplněk umožní využití památky bez výraznějších stavebních zásahů, skryje v sobě sociální zázemí a další nezbytné prostory dle konečné specifikace funkce stavby (přednáškový sál, místnosti pro komunitní aktivity, knihovnu, kanceláře, informační centrum). Takto formovaný prostor by mohl poskytnout podmínky pro trvalé fungování veřejných služeb, které zajistí živost stavby a udržitelnou péči o ni, ať již zůstane v majetku některého ze spolků působících v regionu, nebo místní samosprávy. V citlivém dialogu mezi historickou a moderní architekturou budou moci nalézt své zázemí i aktivity na poli kulturního dědictví venkova.

Centrum lidového kulturního dědictví by mělo sloužit jako výchozí informační bod aktivit směřujících k poznávání vesnice i širšího regionu. Činnost se bude rozvíjet na poli tradiční prezentace, ale i s využitím moderních médií. Stavba poskytne zázemí pro specializované vzdělávací programy, přednášky a prostorově nenáročné kurzy. Ty se budou orientovat na regionální problematiku, ale prostřednictvím besed s odborníky by měly zvýšit informovanost obyvatel v oblastech

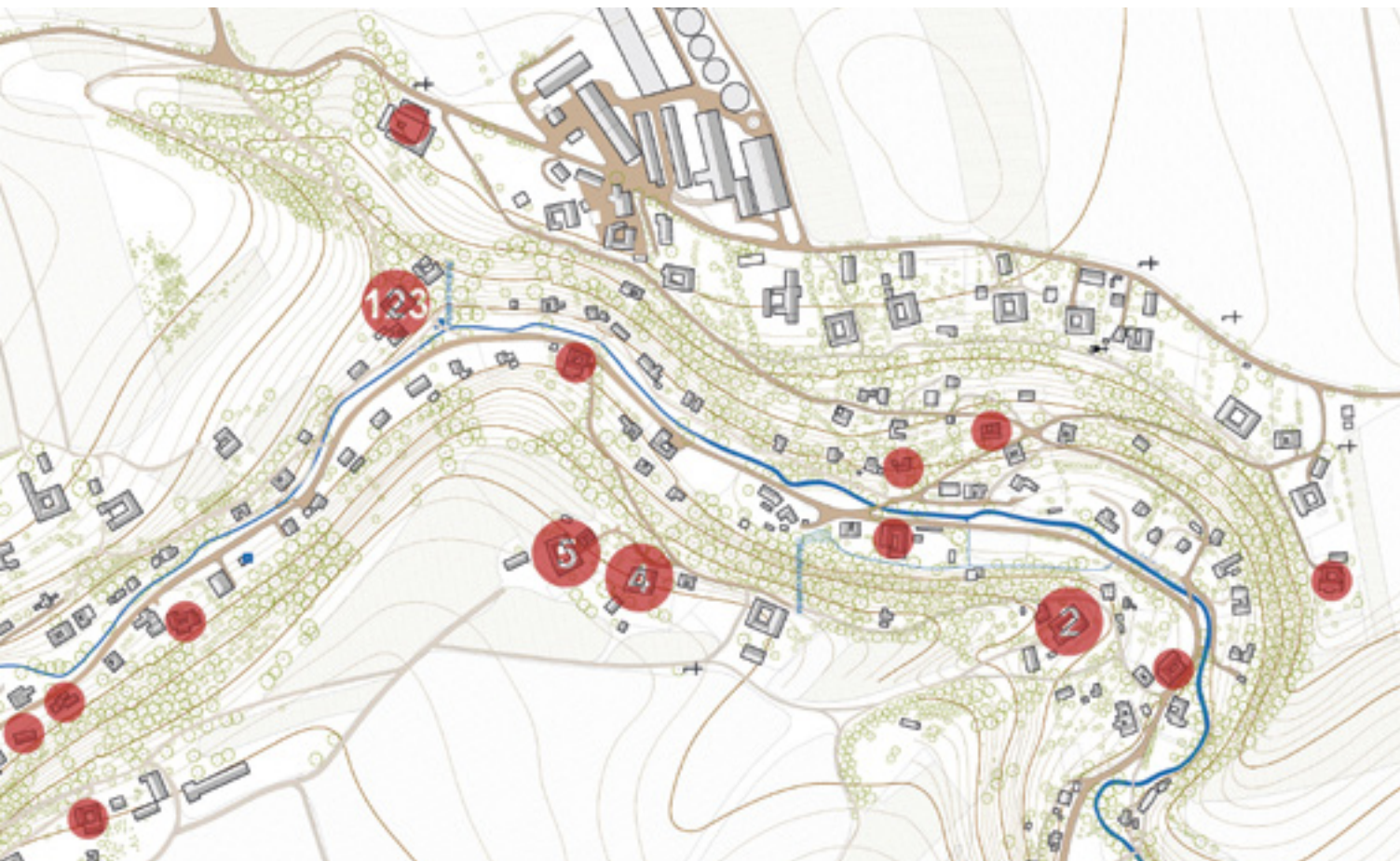

6. Prostor podstáje na východní straně usedlosti čp. 56 v Trstěnici, 1942, archiv rodiny Sotonových. Sub-stable space in eastern part of farmstead No. 56 in Trstěnice, 1942. Schuppen an der Ostseite des Bauernhofes Hs.-Nr. 56 in Trstěnice, 1942.

7. Hospodaření na polnostech náležících k usedlosti čp. 56 v Trstěnici, kolem roku 1950, archiv rodiny Sotonových. Farming on land belonging to farmstead No. 56 in Trstěnice, around 1950. Bewirtschaftung der Felder des Bauernhofes Hs.-Nr. 56 in Trstěnice, um 1950.

5. Trstěnice, schematický plán obce s vyznačenými hodnotnými stavbami, 2016, vypracoval Richard Ott. Trstěnice, schematic plan of the municipality with valuable buildings marked. Trstěnice, schematischer Plan der Gemeinde mit eingezeichneten wertvollen Bauten.

8. Koncepce hospodářství čp. 56 v Trstěnici, 2016, vypracoval V. Kmošek. Conception of farmstead No. 56 in Trstěnice. Konzeption der Bewirtschaftung von Hs.-Nr. 56 in Trstěnice.

životního prostředí vesnice či obnovy památek. Místo v Centru naleznou také dlouhodobé výstavy, na kterých se bude moci návštěvník seznámit s tématy života na vesnici našich předků, sledovat stopy člověka v krajině, poznat místní osobnosti nebo dřívější spolkovou aktivitu. Na konkrétních příbězích věcí a lidí budou divákovi předkládat obraz živoucí vesnice, zasazené v reálném prostorovém a časovém kontextu. V závislosti na konkrétním tématu pak povedou návštěvníka z Centra k procházce obcí či regionem cestou hledání historických míst, kulturních stop v terénu a k novým pohledům na známá místa.

Prezentace lidového kulturního dědictví v prostoru obce a jejího okolí je jedním z aktuálně rozvíjených bodů aktivit. Tato forma osvojování si informací je založena

na aktivním přístupu návštěvníka, kterému je předkládáno široké spektrum témat, omezených daným prostorovým rámcem. Návštěvník si bude moci zvolit sám konkrétní oblast zájmu a způsob odhalování informací v prostoru. Nástrojem pro prezentaci je v první řadě vytvoření poznávací stezky, která provede zájemce obcí a jejím blízkým okolím. Informace budou divákovi předloženy formou tištěných podkladů (textů, map, návodů) nebo formou mobilních aplikací, které budou sledovat vybraná témata. Ta představí příběhy jednotlivých staveb a míst, ukáže staré pomístní názvy, na konkrétních příkladech umožní poznat lidová řemesla a tradice.

Rozsáhlou škálou možností skýtá multimediální prezentace informací, a to jak v bohatství možných forem představení dat, tak v oblastech jejich šíření. Aktivita

Centra lidového kulturního dědictví rozšíří i informační portál, který bude přístupný ve světových jazycích. Kromě zmíněných mobilních aplikací pro sdílení dat v terénu při procházce obcí, poskytne prostor pro pasivní formy osvojování si kulturního a historického povědomí o dané problematice. Dílčí aplikace prezentace budou umožňovat virtuální prohlídky obcí i vybraných objektů a interaktivně prezentovat konkrétní příběhy míst, doplněné o historické souvislosti a dobové fotografie. Cílová skupina této formy prezentace je široká, různorodými způsoby uchopení témat může postihnout individuální zájemce z nejrůznějších věkových kategorií.

Závěr

Fungující hospodářství při usedlosti čp. 56, plánované Centrum lidového kulturního dědictví, poznávací stezka vsí a jejím okolím a další prezentační aktivity budou důležitým příspěvkem k posílení atraktivity oblasti českomoravského pomezí. Region v současnosti

postrádá plošně chráněná území s koncentrací cenné vesnické zástavby a nemá ani prezentaci v podobě skanzenů, které uchovávají lidové památky a kulturu sousedních oblastí. Z Trstěnice by tak bylo možné vytvořit cíl lehce dostupný z měst Litomyšle i Poličky, který bude pro turisty tvořit doplnění nebo žádanou alternativu návštěvy těchto historických sídel. Předložená koncepce projektu vytváří na příkladu konkrétní vsi pokus o alternativní uchopení péče o kulturní dědictví vesnice. Měla by být nástrojem, který přispěje k posílení vztahu jedince k sídlu, který považujeme za základní stavební článek udržitelné péče o památky a kulturu všeobecně, cestu k uchování paměti míst a pěstování hodnot kulturního dědictví.

9. Obec Trstěnice, pohled na východní svah údolí potoka Loučné. 1953, archiv Etnologického ústav Akademie věd České republiky, fond: Fotografická sbírka, inv. č. 4229. Municipality of Trstěnice, view of the eastern slope of the Loučná stream valley, 1953. Gemeinde Trstěnice, Blick zum südlichen Hang des Tales vom Bach Loučná, 1953.

Poznámky

1 Dokumentace a průzkumy objektů jsou posány v publikaci *Průzkum a dokumentace památek lidové architektury*, která je součástí této ediční řady.

2 Spolek archaických nadšenců [cit. 10. 9. 2015]. Dostupné z: www.sebranice.cz/san

3 KMOŠEK, Jiří, KŘENKOVÁ, Zuzana, KMOŠEK Vojtěch a ŘÍHOVÁ, Vladislava. Záchrana a prezentace lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí. *Museum vivum*. 2014/2015, X, s. 140–149.

4 Císařský otisk mapy stabilního katastru, Trstěnice, 1839 [cit. 10. 9. 2015]. Dostupné z: http://archivnimapy.cuzk.cz/cio/data/main/cio_query_01.html?mapno_cm=c7998-1

5 Soukromý archiv, Josef ŽROUT, *Historie a paměti obce Třenice* [rukopis], s. 56–65.

6 Vzorem pro rekonstrukce je historická fotodokumentace objektu, ale i autentické prvky zachované nebo dokumentované u jiných stavení ve vesnici.

7 Aktivita navazuje na předchozí činnost vlastníků. KMOŠKOVÁ, Lenka a KMOŠEK, Jiří. *Příběh lnu*. Sebranice: Spolek archaických nadšenců, 2013; KMOŠEK, Kmošek, et al. *Příběh obilí*. Sebranice: Spolek archaických nadšenců, 2010.

8 Více informací v kapitole Vladislavy Říhové a Zuzany Křenkové *Stavebněhistorický průzkum roubeného domu a polygonální stodoly usedlosti čp. 97 v Čisté* v publikaci *Průzkum a dokumentace památek lidové architektury*, která je součástí této ediční řady.

10. Kamenná zídka s prolézacím otvorem u usedlosti čp. 42 v Trstěnici. 1953, archiv Etnologického ústav Akademie věd České republiky, fond: Fotografická sbírka, inv. č. 4232. Stone wall with a climbing hole at farmstead No. 42 in Trstěnice, 1953. Mauerwand mit Öffnung zum Durchschlüpfen beim Bauernhof Hs.-Nr. 42 in Trstěnice, 1953.

11. Roubená stodola u usedlosti čp. 96 v Trstěnici, v pozadí je na terénní hraně patrná usedlost čp. 56. 1961, foto E. Baláš, archiv Etnologického ústav Akademie věd České republiky, fond: Fotografická sbírka, inv. č. 22435. Timbered barn at farmstead No. 96 in Trstěnice, farmstead No. 56 visible on the terrain edge in the background, 1961. Gezimmerte Scheune vom Bauernhof Hs.-Nr. 96 in Trstěnice, im Hintergrund ist der Bauernhof Hs.-Nr. 56 auf einer Geländekante zu sehen, 1961.

Conception of sustainable care and presentation of vernacular cultural heritage of the Bohemian-Moravian Borderland – Trstěnice

Jiří Kmošek, Vojtěch Kmošek, Association of Archaic Enthusiasts, Institute of Vernacular Cultural Heritage

Zuzana Křenková, University of Chemistry and Technology Prague, Faculty of Chemical Technology, Department of Chemical Technology of Monument Conservation; The Countryside and Monuments

Jan Kraut, Institute of Vernacular Cultural Heritage

Keywords: Trstěnice, sustainable care, presentation, farmstead, cultural heritage, vernacular architecture

The conception of a sustainable care and presentation of vernacular cultural heritage of the Bohemian-Moravian Borderland is part of a broader platform of activities aimed at laying out the possibilities of future renewal, use, protection and presentation of unique examples of cultural heritage within the region. The objective of the project *Protection and Presentation of Vernacular Cultural Heritage of the Bohemian-Moravian Borderland*, a part of which is presented within the present conception, is to create functional models for the complex of the above-mentioned activities.

At the beginning of the project there was a collection of imminently endangered monuments of vernacular architecture – the timbered house and polygonal barn of the farmstead No. 97 in Čistá, and the timbered house No. 2 in Trstěnice – and an intense effort aimed at their immediate rescue. The activities launched at the end of 2014 led to a detailed documentation and survey of all the monuments. In the second half of 2015, the attention was focused on securing of the buildings in Čistá and on the preparation and realization of a transfer which was the only way of preserving them. Documentary, explora-

tory and building activities concentrating on the selected monuments went hand in hand with the formation of a plan for their use, maintenance and presentation. The knowledge that the preservation of a monument is not a goal but a starting point of work that is aimed at finding a suitable and sustainable use for the monument led to the drafting of the first intentions. Many activities followed with the aim of finding the optimal ways of achieving them. The buildings started to be monitored within a broad context of the rural milieu. The brick farmstead No. 56 in Trstěnice was added to the central group of monuments, becoming one of the key points of the project. The complex of the farmstead traditionally called “U Mikšíků” provided space for the repeated construction of the transferred barn and a shelter for a part of the activities planned. Thus was also defined the central locality of the project’s interest – the municipality of Trstěnice near Litomyšl.

The presented conception is working with several thematic areas which are being solved based on a unified plan and in mutual interaction. The first area is developing within the farmstead No. 56 in Trstěnice with the newly erected transferred barn, the second one is searching for a usage of the transferred timbered house, which is to become the Centre of Vernacular Cultural Heritage in Trstěnice, a starting point for the presentation of the historical memory of the locality and of the broader region. It should be realized based on the latest approaches whose aim is to approach not only the visitors of the

municipality but also its inhabitants. High potential of the settlement consisting of numerous authentically preserved farmsteads and cottager buildings concentrated on the banks of the stream creates the ideal environment for this activity.

A functional farm belonging to the farmstead No. 56, the planned Centre of Vernacular Cultural Heritage, an educational trail through the village and its surroundings and other presentation activities will significantly add to the attractiveness of the Bohemian-Moravian Borderland. At present, the region lacks protected areas concentrating valuable rural development and it does not even have a presentation in the form of open-air museums such as those that preserve vernacular monuments and culture of the neighbouring regions. Trstěnice could serve as a destination easily accessible from the towns of Litomyšl and Polička, forming a tourist target completing a visit to these historic sites or its desirable alternative. The presented conception of the project uses a particular village as an example of an alternative approach to care for vernacular cultural heritage standing on the boundary between state and private care. It should serve as a tool contributing to the reinforcement of a relationship between an individual and a settlement, which we consider a basic construction element of sustainable care for monuments and culture generally and a way to preserve the memory of places and foster the values of cultural heritage.

Konzeption der nachhaltigen Pflege und Präsentation des kulturellen Volksgutes in der böhmisch-mährischen Grenzregion – Gemeinde Trstěnice

Jiří Kmošek, Vojtěch Kmošek, Bund der Freunde des Archaischen, Institut für das kulturelle Volkserbe

Zuzana Křenková, Hochschule für Chemie und Technologie in Prag, Fakultät für chemische Technologie, Institut für chemische Technologie der Restaurierung von Denkmälern

Jan Kraut, Institut für das kulturelle Volkserbe

Schlüsselwörter: Trstěnice, nachhaltige Pflege, Präsentation, Bauernhof, ländliches Bauwesen

Die Konzeption der nachhaltigen Pflege und Präsentation des kulturellen Volksgutes in der böhmisch-mährischen Grenzregion ist Bestandteil einer breiteren Plattform von Aktivitäten, welche die Möglichkeiten erkunden möchten, wie einzigartige Zeugnisse

des Kulturerbes einer bestimmten Region in der Zukunft erneuert, genutzt, geschützt und präsentiert werden können. Die Aufgabe des Projektes *Erhaltung und Präsentation des Volksgutes in der böhmisch-mährischen Grenzregion* (*Záchrana a prezentace lidového kulturního*

dědictví Českomoravského pomezí), dessen Segment die vorgelegte Konzeption bildet, besteht darin, dass funktionierende Modelle für eine Gesamtheit von den oben genannten Tätigkeiten entworfen werden.

Am Anfang des Projektes standen eine Gruppe von unmittelbar bedrohten Bauwerken im bäuerlich-ländlichen Raum – Blockhaus und polygonale Scheune vom Bauernhaus Hs.-Nr. 97 in Čistá, Blockhaus Hs.-Nr. 2 in Trstěnice – sowie eine intensive Bemühung um die unmittelbare Rettung dieser Objekte. Die am Ende des Jahres 2014 eingeleiteten Aktivitäten führten zu einer ausführlichen Bestandsaufnahme und Untersuchung aller dieser Objekte. In der zweiten Jahreshälfte 2015 konzentrierte sich die Aufmerksamkeit auf das Sicherstellen der Bauten in Čistá, Vorbereitung sowie Ausführung von deren Transferierung, welche den einzigen Weg zur Erhaltung dieser Bauten darstellte. Die auf die ausgesuchten Bauwerke gerichteten Erfassungs-, Forschungs- und Bauaktivitäten gingen Hand in Hand mit dem Ausformen des Plans zu Ausnutzung, Pflege und Präsentation. Das Bewusstsein, dass die Rettung des Bauwerkes nicht das Ziel, sondern der Ausgangspunkt der ganzen Arbeit darstellt, welche im Finden eines passenden und nachhaltigen Nutzens für das Objekt münden soll, führte sofort dazu, dass erste Vorhaben konzipiert wurden. Im Anschluss an deren Struktur wurde eine ganze Reihe von Aktivitäten entfaltet, welche mit der Suche nach optimalen Wegen zur Verwirklichung dieser Vorhaben zusammenhing. Man fing an, die Bauten im breiten Kontext des ländlichen Raumes zu sehen. Die zentrale Gruppe der Denkmäler wurde auch bald um den gemauerten Bauernhof Hs.-Nr. 56 in Trstěnice erweitert, welcher zu einem der Mittelpunkte des Projektes wurde. Das Areal der Hofstelle, welches man im Dorf unter dem Namen U Mikšíků kannte, bot nämlich Raum für den Wiederaufbau einer transferierten Scheune und Obdach für einen Teil der geplanten Aktivitäten. Somit war auch die zentrale Lokalität gegeben, auf die sich das Interesse des Projekts bezog – die Gemeinde Trstěnice nahe Litomyšl (Leitomischl).

Die vorgelegte Konzeption arbeitet aktuell mit einigen Themenkreisen, mit denen man sich jedoch unter einem einheitlichen Vorsatz und in gegenseitiger

Interaktion beschäftigt. Der erste Themenkreis betrifft den Raum des Gutes von der Hs.-Nr. 56 in Trstěnice mit der neu errichteten transferierten Scheune, im Rahmen des zweiten Themenkreises wird der Nutzen für das transferierte Blockhaus gesucht, welches in Trstěnice (als Zentrum des kulturellen Volksgutes) den Ausgangspunkt für die Präsentation des historischen Gedächtnisses der Lokalität sowie der Region bilden wird. Diese Präsentation sollte mittels aktueller Zugänge realisiert werden, welche beanspruchen, dass sie nicht nur die Besucher der Gemeinde, sondern auch die Dorfbewohner ansprechen. Das hohe Potential der Ansiedlung, welche aus vielen authentisch erhaltenen Gehöften und entlang des Baches gruppierten Häuslerbauten besteht, bildet einen idealen Raum für eine solche Aktivität.

Die fungierende Hauswirtschaft vom Bauernhof Hs.-Nr. 56, das geplante Zentrum für kulturelles Volksgut, ein Lehrpfad durch das Dorf und dessen Umgebung, sowie weitere Präsentationsaktivitäten, werden einen wichtigen Beitrag zur Stärkung der Attraktivität von der böhmisch-mährischen Grenzregion leisten. Dieses Gebiet vermisst zurzeit flächenhaft geschützte Lokalitäten mit konzentrierter, wertvoller Dorfbauung, darüber hinaus fehlt es hier an Freilichtmuseen, welche Denkmäler und Kultur der benachbarten Gebiete aufbewahren würden. Man könnte also aus Trstěnice ein leicht erreichbares Ziel schaffen, das sowohl von den Orten Litomyšl wie auch Polička (Politschka) aus leicht erreichbar wäre und das für die Touristen eine Ergänzung oder eine gefragte Alternative neben dem Besuch von diesen historischen Städten bilden würde. Die vorgelegte Konzeption des Projektes stellt anhand eines Beispiels eines konkreten Dorfes den Versuch einer alternativen Auffassung der Pflege von kulturellem Volksgut dar, welche an der Schwelle zwischen der staatlichen und privaten Pflege steht. Sie sollte ein Werkzeug bilden, das zur Stärkung der Beziehung eines Einzelnen zur Siedlung beiträgt, was wir für das grundlegende Bauelement der nachhaltigen Pflege von Denkmälern und Kultur allgemein halten, für einen Weg, wie das Gedächtnis von Orten und die Aufrechterhaltung der Werte von kulturellem Erbe gestärkt werden können.